

Тема: Життя й творчість Ольги Кобилянської. Автобіографізм *Impromptu phantasie* (Фантазія-експромт). Становлення особистості, цілеспрямованої й цілісної натури. Образ ліричної героїні новели-роздуму.

Мета: формувати компетентності, знати основні віхи життєвого й творчого шляху О. Кобилянської; аналізувати новелу, логічно висловлювати власні думки, давати оцінку героїням, використовуючи навички критичного мислення; виявляти лідерські якості за аналогією до героїнь художніх творів, брати на себе відповідальність за прийняття рішення; уміти визначати ситуації, у яких людина потребує підтримки, володіти засобами їх надання; на прикладі головних героїв твору шукати оптимальні шляхи вирішення життєвих проблем; висловлювати власні судження про творчість Ф. Шопена; порівнювати власні враження з впливом його музики на героїв; усвідомлювати прагнення рівності жінок і чоловіків у всіх сферах суспільного життя як необхідну умову розв'язання актуальних політичних, соціально-культурних та психологічних проблем.

Матеріал до опрацювання

ОЛЬГА КОБИЛЯНСЬКА (1863—1942)

Ольга Кобилянська народилася в містечку ГураТумора на півдні Буковини (тепер — територія Румунії) 27 листопада 1863 р. у родині дрібного службовця. Батько, Юліан Кобилянський, народився в Галичині. Він належав до шляхетного роду, який мав герб і походив із Наддніпрянщини. Мати Ольги, Марія Вернер, походила з німецької родини, яка дала німецькій літературі поета-романтика Захарія Вернера. Будучи німкенем, з любові до свого чоловіка, Марія Вернер вивчила українську мову, прийняла греко-католицьку віру та виховувала дітей у пошані й любові до свого українського коріння. У багатодітній родині (семеро дітей) Ольга була четвертою дитиною.

У 1868 р. Ю. Кобилянського переводять до Сучави, згодом родина Кобилянських переїздить до Кімполунга, де серед розкішної природи минули дитинство та юність Ольги. У Кімполунзі дівчина відвідує початкову народну школу, де навчання здійснювалося виключно німецькою — офіційною мовою тогочасної Буковини. І хоча доводилося жити в німецько-румунському оточенні, батько подбав, щоб дочка приватно вивчала й українську мову; ще одна мова — польська — постійно звучала вдома. У школі на О. Кобилянську значний вплив мала її вчителька пані Міллер, яка прищепила дівчинці любов до книг, а у бесідах про літературу стала для неї старшою подругою. З народної школи Ольга перейшла до дівочої "нормальної" школи, в якій навчалася лише до п'ятого курсу, бо для оплати подальшого навчання доньки в батька не вистачало грошей — гарну освіту важливо було дати насамперед синам. Але з таким станом справ Ольга не могла змиритися і продовжила навчання самостійно, згодом ставши однією з найосвіченіших жінок свого часу. До уподобань Ольги можна додати захоплення музикою, безмежну й незрадливу любов до якої Кобилянська пронесла крізь усю свою творчість.

Саме з творів письменниці ми здогадуємось: її покликанням і мрією була музика, її улюбленим композитором був Фридерік Шопен. Прізвище польського композитора - класика зустрічається в доробку Кобилянської частіше за інші. Шопен згадується вже в одному з перших значних творів письменниці, а її музичні новели називаються аналогічно („Valse melancolique“), ба навіть ідентично („Impromptu phantasie“) з творами польського композитора. Очевидно, Кобилянська відчувала душевну спорідненість з Шопеном. Його

музика була їй внутрішньо близька. І не тільки їй, а й іншим модерністам. Шопен став улюбленим композитором Кобилянської

Тоді ж вона мала й ще одне хобі, про яке згадувала в щоденнику,— це пристрасть до верхової їзди, що дарувала їй відчуття повної свободи. Ще одним захопленням письменниці було малярство, але, не маючи відповідної для малювання школи, Ольга відмовляється від цього заняття.

У віці 13—14 років майбутня письменниця пише вірші німецькою мовою.

У 1880 р. написане перше німецькомовне оповідання О. Кобилянської — "Гортенза, або Нарис з життя одної дівчини", у 1883 р. — "Воля чи доля". Потім були створені алегоричні замальовки "Видиво" (1885), "Голубка і дуб" (1886), оповідання "Вона вийшла заміж" (1886—1887).

Переломом у світогляді О. Кобилянської спричинило знайомство письменниці-початківця із Софією Окуневською, донькою повітового лікаря. Саме вона, а згодом і її своячка Наталя Кобринська, прочитавши перші твори Ольги, переконливо радили їй писати українською. С. Окуневська першою заговорила до неї українською мовою, вона ж навчала її фонетики, а разом з Н. Кобринською діставала для неї кращі твори з української літератури, які мали допомогти майбутній письменниці виробити гарний стиль.

О. Кобилянська старанно опановувала закони рідної мови, хоча це давалось нелегко. Будучи вже відомою письменницею, вона часто просила українських митців виправляти мову її творів.

У 1888 р. О. Кобилянська почала писати німецькою мовою повість "Лорелай", яка в 1896 році була опублікована українською мовою під назвою "Царівна". Саме завдяки цій повісті з О. Кобилянською як з письменницею знайомиться Леся Українка, яка прочитала рукопис й відтоді пильно стежила за її творами.

Коли Ю. Кобилянський вийшов на пенсію, то оселився з родиною в с. Димці Серетського повіту. Для О. Кобилянської розлука з улюбленим краєм була важкою та болісною, там, за її словами, вона залишала "велику частку своєї душі і своїх почуттів, багато образів, уяви і своєї сили":

Через хворобливість матері та через молодших братів Ольги, які закінчували навчання, родина у 1891 р. переїжджає до Чернівців — міста, в якому

О. Кобилянська житиме до самої смерті. Для письменниці почався новий період життя. Із приїздом до Чернівців — "серця Буковинської України" — для неї відкривається новий світ, широкий і багатий для творчої праці. Тут Кобилянська входить у коло прогресивної інтелігенції, глибше знайомиться з українським літературним життям. Тут вона могла читати літературні та мистецькі журнали, знайомитися з творами сучасної української літератури, спілкуватися з освіченими людьми, інтелігенцією. Відтак життя письменниці стає дедалі розмаїтнішим і багатшим на події.

У 1892р. письменниця пише працю "Рівноправність жінок", того ж року виступає в журналі "Народ" із нарисом "Жіноча вистава в Чикаго". Наступного року бере участь у виданні альманаху "Наша доля", в якому вміщує статтю про жіночий рух у країнах Європи.

У 1894 р. друкує в журналі "Зоря" повість "Людина" (присвячена Н. Кобринській — відомій у Галичині письменниці й громадській діячці, ініціаторові створення Товариства

руських жінок, яке розгорнуло широкий феміністичний рух), робить прилюдну доповідь "Дещо про ідею жіночого руху", опубліковану згодом у газетах, відкриває бібліотеку, навчає дітей грамоти,.

Упродовж наступних років О. Кобилянська активно пише повісті та оповідання "Він і вона" (1895), "Царівна" (1896)* "Що я любив" (1896), а далі "Ніоба", "Некультурна", "Природа", (1898), "Земля", "У неділю рано зілля копала", "Через кладку", "За ситуаціями", "Апостол черні" та багато інших творів, в яких не тільки відтворила глибинні процеси соціального і суспільного буття, а й виробила модерну символістську стилістику з вражаючим розкриттям психічного стану людини.

У 1902р. письменниця написала соціально-психологічну повість "Земля". У 1903р. Ольга зібралася вдруге поїхати до Києва — на ювілей М. Лисенка. Та важко захворіла мати, і вона змушена була залишитися вдома. Тяжка праця по господарству, а також простуда викликали хворобу в самої

О. Кобилянської. Наприкінці 1903 р. її розбив частковий параліч. І хоча лікування на німецьких та чеських курортах до певної міри знешкодили наслідки недуги, починаючи з 1903р. вона постійно хворіла, а коштів на систематичне лікування не вистачало. Приблизно в той самий час, на початку 1900-х рр. О. Кобилянська переживає драму особистого життя, пов'язану з іменем Осипа Маковей. Значення О. Маковей в долі письменниці неможливо недооцінити: саме він,, здавна приятелюючи з О. Кобилянською, стимулював її творчість,, був першим проникливим професійним критиком,, саме Маковей на сторінках редагованих ним видань вводив майбутню письменницю в культурне середовище. Тривалі дружні стосунки, які виникли між ними із взаємної симпатії переросли в почуття кохання. О. Кобилянська мріяла про одруження, і навіть першою заговорила про це. Проте О. Маковей несподівано одружився з іншою жінкою. Такий невмотивований вчинок з боку коханої людини боляче вразив письменницю: до кінця життя О. Кобилянська залишалася самотньою.

У 1909р. письменниця написала лірико-романтичну повість "В неділю рано зілля копала", взявши за основу пісню Марусі Чурай "Ой не ходи, Грицю",

Протягом 1915—1923 рр. О. Кобилянська пише низку оповідань, новел, нарисів, у яких розкриває трагічну безвихідь, страждання, розпуку і біль, викликаних драматизмом ситуації, породженої Першою світовою війною — "Лист засудженого вояка до своєї жінки", "Назустріч долі", "Юда" (усі — 1917р.), "Сниться" (1922), "Зійшов з розуму" (1923), які увійшли до збірки "Але Господь мовчить..." (1927). У 1926—1929 рр. уХаркові виходить дев'ятитомне зібрання творів письменниці.

У 1941 р. румунська воєнна жандармерія встановлює нагляд за О. Кобилянською, готуючи судову розправу над нею.

О. Кобилянська померла 21 березня 1942р. Окупаційна влада заборонила публікувати некролог українською мовою та виголошувати промови над могилою.

У Чернівцях в будинку, де жила письменниця, у 1944 відкрито меморіальний музей, до 100-річного ювілею Кобилянської, її ім'я присвоєно Чернівецькому театрові, вулицям у містах Буковини. У 1973р. відкрито музей письменниці в с. Димка, де вона влітку відпочивала.

Повість О. Кобилянської "Людина" є першою в українській літературі спробою розкрити проблему емансипації жінки. Твір присвячений приниженому становищу жінки в тодішньому суспільстві.

Героїня повісті багато читає "серйозних книг", тонко відчуває красу природи, людини, творів мистецтва. Її глибоко хвилює музика, котра здатна розкрити найтонші переживання людини, їй душно в оточенні обивателів, вся її сутність перейнята тугою за іншим високодуховним життям, в якому вона могла б бути незалежною, творити власну долю, а не бути лише дружиною та матір'ю, додатком і прикрасою чоловіка. Олена обстоює своє право бути Людиною, мати право на саморозвиток і зростання, на особистий вибір, мати змогу реалізувати це своє право. Дівчину підтримував тільки студент-медик Лієвич, котрий навчався у Швейцарії і звідти привіз нові погляди на суспільне життя, на місце жінки в ньому. Обізнаний з новітніми філософськими ідеями, він доводив, що майбутнє жінок — у їхніх руках, що освіта спрямує їх на нові шляхи. Та доля була немилосердною до дівчини: студент помер, вона залишилася самотньою. Світ, якому вона протистояла, виявився надто сильним. Вона змушена скоритися обставинам: щоб врятувати батьків від повного розорення і знайти якусь опору в житті, вона виходить заміж за духовно убогу, чужу їй людину.

Одним з центральних творів нашої літератури стала повість "Земля", в якій Кобилянська на основі реальної трагедії братовбивства, що сталася восени 1894 р. в селі Димка поблизу Чернівців, порушила вічну тему влади землі над селянином. Трагедія жахає насамперед тому, що сталася в родині добрих, працьовитих, порядних господарів. Івоніка й Марійка, поки стали власниками свого поля, багато витерпіли. Тепер вони також важко працюють, але втома поєднується з радістю, бо хліборобство приносить достаток, заспокоює серце. Тому Федорчуки навіть гадки не мають про якийсь спочинок, вони, "наче чорні воли", тягнуть свого плуга з ранку до ночі, аби віддячити землі-годувальниці за хліб і щастя, які вона дає. Праця на землі — це сенс їхнього життя. Найщиріші сподівання батьків пов'язані з тим, щоб і обидва сини так само шанували землю, ревно працювали на ній. Та вони серцем відчувають, що цим надіям не здійснитися, бо молодший Сава не хоче йти їхнім шляхом. Помітивши, що Сава байдуже ставиться до господарювання, до покликання хлібороба, батько переймається тривогою. Все ж він плекає надію, що син помудрішає, повернеться до землі. Відповідно до вироблених селянством моральних, соціальних норм Івоніка намагається вплинути на непуцяшого сина найголовнішим стимулом — правом власності на землю. Батько застерігає Саву, що при такій його поведінці він може залишитися без власної ниви. Тому в свідомості Сави визріває план: якщо залишитися єдиним сином, то батькова земля перейде йому в спадок, що б там не було. Письменниця поступово, але неухильно обґрунтовує можливість злочину, акцентуючи на відповідних психічних якостях Сави. Той без будь-яких хвилювань міг застрелити зайця чи птаха, вбити без будь-якої потреби, отже, звик до пролиття крові. Докори брата

Михайла за зв'язок із злодійкуватою Рахірою розлютовують Саву, до того ж і Рахіра заявила парубкові, що без землі їхнє щастя неможливе. Тепер Сава опинився перед вибором. Щоб не втратити Рахіри, він іде "стежкою" біблійного Каїна, зважившись на страшний злочин - братовбивство. Трагедія одним махом зруйнувала родину Федорчуків, принесла всім нечувані страждання.

З головною темою влади землі пов'язана тема солдатчини.,

Звістка про "цісарську службу" приголомшила Івоніку. Щоб відкупити сина Михайла, свою єдину надію, він продає воли, дає хабаря урядовцеві, та все ж не врятує Михайла

від солдатчини. Важко переносить службу парубок: "Щохвилі чути — там один умер, тут побив кінь якогось на смерть... Там якийсь стратився... Ми нічого іншого як собаки!" — гірко скаржитья батькові Михайло на свою долю. Кобилянська з винятковою силою психологізму передає болюче ставлення українського селянства до служби в арміях чужих йому держав. Тому Івоніка не вірить словам чиновника, що цісарське військо допоможе юнакові побачити світ і набратися "науки". Батько серцем відчуває, що віддати сина в солдати означає втратити його, якщо не назавжди, то на довгі роки, приректи його на страждання.

І хоча темі землі було присвячено дуже багато творів, як в українській, так і в світовій літературі, саме в "Землі" Кобилянської всебічно розкрито характер процесу мислення хлібороба, тільки в цьому творі вперше висвітлене його нелегке життя в триєдиному вимірі — Соціальному, національному й психологічному.

Основні твори:

Повісті "Людина", "Земля", "В неділю рано зілля копала", "Царівна".

Новела «Вальс меланхоліє»

Новела О. Кобилянської уперше надрукована в 1898 р. у „літературно-науковому вістнику“. Твір є даниною епохи модернізму. Це історія життя трьох жінок, які своїми думками та світовідчуттям не вписувалися у формат пересічних жіночих душ.

Провідною темою новели „Valse melancolique“ є тема музики, мистецтва, їхнього впливу на людину, доля талановитого митця. У творі представлено три артистичні натури - Ганна, Марта та Софія. Вони різні за характерами, але їх об'єднує замилювання красою, прагнення до гармонії життя, до фізичної та духовної досконалості. Художній аналіз світу думок і почуттів цих трьох мистецьких натур становить основний зміст твору. Героїні твору — непересічні особистості. Це сильні, вольові, самодостатні, горді та незалежні жінки, які прагнуть утвердитися в чоловічому світі. Вони не бояться залишитися незаміжніми, оскільки шукають щастя насамперед у собі. Мистецтво задовольняє їхні запити. У критичній літературі є різні й неоднозначні думки щодо розуміння новели „Valse melancolique“: 1)це позитивістський портрет трьох жінок — „простодушної“, „зламаної“ й „відважної“; 2). Показ прагненні жінок-інтелігенток стати на шлях духовного розвитку, який в умовах капіталізму немислимий; 3) створення образу нового персонажа — естета, творчої, духовно багатой особистості, зображення типів жінок-інтелігенток, які є аристократками духу, мають високу мету в житті, прагнуть удосконалити свою особистість, убираючи в душу світові культурні надбання - це жінки європейського типу.

У новелі змальовується життя трьох талановитих дівчат — Марти (учителька), Ганни (художниця), Софії (піаністка). Кожна з них прагне знайти своє щастя, найповніше виявити багаті духовні сили. Починається твір сповіддю Марти, від імені якої й ведеться оповідь. Через передані емоції вона вводить читача у світ музики, з яким асоціюється постать подруги Софії. Далі йде власне історія знайомства дівчат. Спочатку разом мешкало дві подруги Марта та Ганна. Вони мали схожі погляди на життя й доповнювали одна одну. Після підвищення орендодавцем плати за квартиру дівчата змушені шукати третю співмешканку. Знайомство з Софією відбувається через повідомлення служниці, яка вказує на непривабливі деталі її гардеробу: подерті рукавички, гудзик від пальта тримається на одній нитці. Згодом, познайомившись ближче, дівчата дізнаються, що Софія професійно займається музикою. Перше враження про Софію змінюється після

виконання дівчиною етюд Шопена. Перед ними розкривається талановита, вразлива до музики особистість. Між дівчатами встановлюється міцний духовний зв'язок. Долі дівчат складаються по-різному. Марта вийшла заміж і стала зразковою дружиною та дбайливою матір'ю. Ганна виїздить до Риму, де заводить вільні стосунки. Однак цей зв'язок, не скріплюючись справжніми почуттями, швидко розривається. Батька своєї дитини вона покидає. Сина бере повністю під свою опіку. Найтрагічніше склалася доля Софії. Її талант не зміг реалізуватися: не було кому оплатити її навчання музиці у Відні. Смерть матері та відмова дядька допомогти завдали їй страшної муки. Звук розірваної струни фортепіано був останньою краплею для змученого серця. Воно не витримало — настала раптова смерть.

Висновок:

Ідеал О. Кобилянської — жінка освічена, інтелігентна, з високими духовними запитами й прогресивними поглядами. Зачаровує її серце: воно в героїнь Кобилянської любляче й ніжне, здатне на великі почуття. Письменниця стверджувала, що жінка — неповторна особистість, яка має право вибору, можливість чинити так, як підказує їй серце. Вона — людина! Саме таку, відважну й прекрасну жінку, яка бореться за свою гідність і незалежність, оспівувала у творах.

Домашнє завдання: дивіться на вкладці «семінарські заняття».